

ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓINTÉZET

ELEMZÉSEK – 2009/8

1241 Budapest Pf. 181 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58

Az új Afganisztán-stratégia esélyei

2009 márciusában két főszereplő – az Egyesült Államok és a NATO – is közreadta az afganisztáni helyzettel kapcsolatos értékelését, illetve új Afganisztán-stratégiáját. Bár „Az intézményközi politikai csoport fehér könyve az Egyesült Államok Afganisztán- és Pakisztán-politikájáról”, illetve a NATO „Afghanistan Report 2009” című dokumentumok számos hasznos gondolatot és ötletet tartalmaznak, korántsem biztos, hogy elkerülhetővé teszik a nemzetközi közösség afganisztáni kudarcát.

Miközben „*Temetőmitoszok*” (*Graveyard Myths*) című március végi írásában Peter Bergen, a terrorizmus és az al-Káida neves szakértője joggal tiltakozik a britek, a szovjetek és az amerikaiak afganisztáni háborúinak összehasonlítása ellen, írásának végső mondanivalója – hogy szemben a britekkel és a szovjetekkel, az Egyesült Államok és a NATO megnyerheti a 2001 óta folyó afganisztáni háborút – alighanem túlzottan optimista. Ehhez ugyanis négy olyan kulcsfontosságú területen kellene egyidejűleg látványos és gyors eredményeket elérnie az afganisztáni nemzetközi koalíciónak, mint a biztonság, a segélyezés és fejlesztés, a kábítószer-termelés és a regionális hatalmi ellentétek problémájának megoldása, amelyek mindegyike önmagában is meghaladja a főszereplők képességeit.

A biztonság problémája

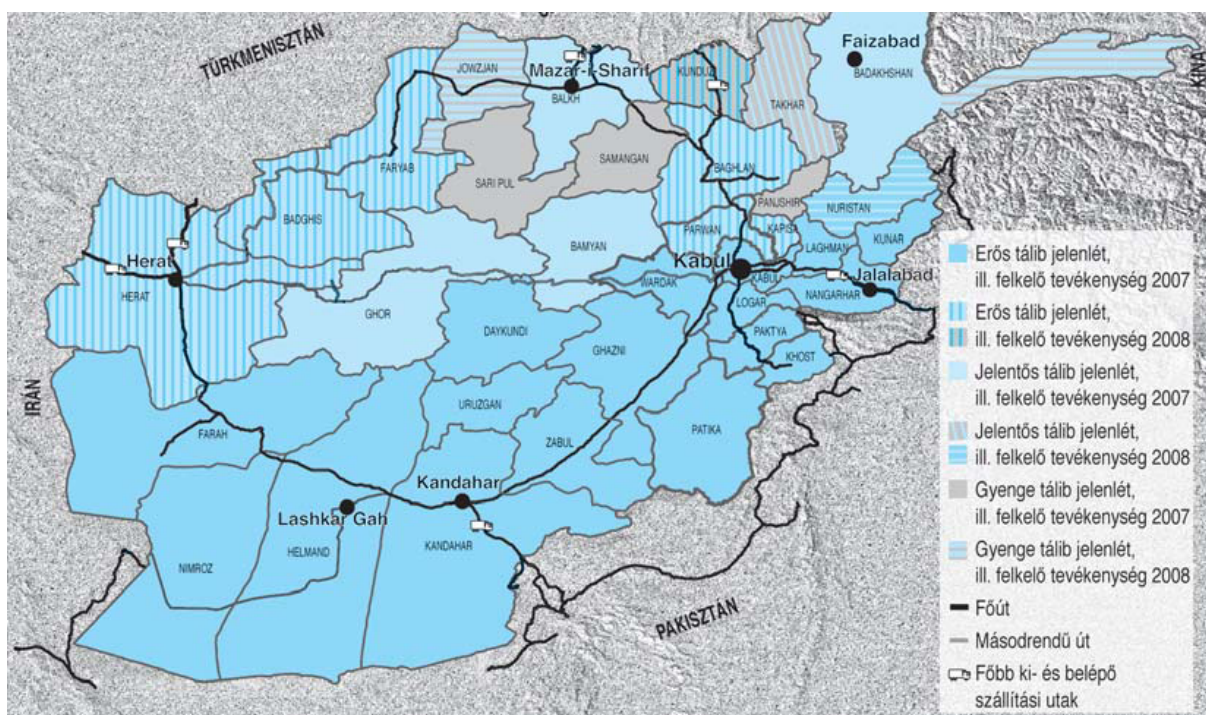
Az afganisztáni biztonsági helyzet romlását nem csupán a koalíciós erők katonai veszteségeinek elmúlt évekbeli látványos növekedése jelzi (2005 – 131, 2006 – 191, 2007 – 232, 2008 – 294, 2009 első négy hónapjában pedig minden eddiginél több, 96 halálos áldozat), hanem az a tény is, hogy 2005 óta jelentősen bővültek az országnak azok a területrészei, melyeken állandónak tekinthető a Pakisztánból rendszeres utánpótlással rendelkező, önmagukat újjászervező kormányellenes erők katonai jelenléte. Az ICOS nemzetközi válságelemző központ „*Harc Kabulért: a tálib előrenyomulás*” (*Struggle for Kabul: The Taliban Advance*) című elemzése szerint 2007 novemberében az ország területének 54, 2008 novemberében viszont már 72 százalékát lehetett ilyennek tekinteni. Ezzel párhuzamosan nemcsak a központi kormányzat által egyértelműen uralt területek nagysága szűkült le (a 2007. novemberi nyolcraól 2008 novemberére hét százalékra), hanem azok a területek is (38-ról 21 százalékra), ahol a kormányellenes erőknek csupán gyenge katonai jelenléte a jellemző. Meg kell jegyeznünk, hogy mindeközben – 2005 júliusa és 2009 áprilisa között – az ISAF (Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők) létszáma 9685-ről 58 390-re, vagyis több mint hatszorosára emelkedett, így a 32 ezer ISAF-on kívüli amerikai katonával együtt a nemzetközi erők létszáma ma már megközelíti a 85 ezret.

Bár a tálib rendszer megdöntéséig magától értetődő volt, 2003 után pedig az Irak elleni háborúval elfoglalt nemzetközi közösség nem igazán firtatta, 2008 augusztusától újfent egyre gyakrabban hallani a kérdést: katonai értelemben mi volt és mi ma valójában a célja a nemzetközi közösségnek Afganisztánban? A megszállás aligha lehetett és lehet, ehhez ugyanis nagyságrenddel nagyobb katonai kontingensre lett volna, illetve lenne szükség. Márpedig a legtöbb elemző szerint további lényeges amerikai csapaterősítésre – eltekintve a már eddig bejelentettektől – aligha számíthat az Afganisztánban állomásozó nemzetközi erők parancsnoksága. Az eddig is vonakodó európaiaktól pedig még kevésbé. Egy másik lehetőség a helyi biztonsági erők (a hadsereg és rendőrség) kiképzése és felkészítése, majd ezt követően bevonása a központi kormányzat erőszakmonopóliumának fenntartásába és a kormányellenes erőkkel szembeni fellépésbe, ám a valójában csupán 2006–2007-ben fejleszteni kezdett, s jelenleg 83 730 fős Afgán Nemzeti Hadsereg (ANA) ma még igen távol áll attól, hogy önállóan vezessen és hajtson végre komolyabb hadműveleteket. A hivatalosan 82 ezer főt számláló afgán nemzeti rendőrség (ANP) pedig számos elemző szerint csupán papíron léte-

KÉSZÍTETTE: TÁLAS PÉTER

zik. Ez utóbbiak képzése ugyanis későn indult, ma is igen szétforgácsolt (túl sok szereplő, túl sok különböző programmal vesz benne részt), és igen alacsony színvonalú (a jelentkezők 80–85 százaléka analfabéta), most nem is beszélve az alacsony fizetések miatti rendőrségen belüli korrupcióról. Végül nehezzé és bizonytalaná teszi a nemzetközi közösség katonai céljainak pontos definiálását az is, hogy míg az afganisztáni koalíció egyes tagjai (például az Egyesült Államok, Kanada, Hollandia, Lengyelország és újabban Franciaország) vállalják a tálibokkal való fegyveres harcot, mások (köztük Németország, Olaszország, Spanyolország) csak azzal a feltétellel engedik katonáik részvételét az afganisztáni misszióban, ha azok nem kerülnek harcérrintkezésbe a tálib partizánokkal. Ez utóbbi országok katonái hivatalosan az ország segélyezését és fejlesztését hivatottak elősegíteni, jöllehet – mint tudjuk – ez nem kimondottan katonai feladat.

A tálib jelenlét alakulása 2007–2008-ban

Az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség 2003 és 2008 között csupán mellékhadszintértéként tekintett Afganisztánra, s a tálibok Afganisztánból való kiűzését – nota bene: nem szétverését! – követően képtelen volt lezárni az afgán–pakisztáni határt. Ez lehetőséget adott a táliboknak a pakisztáni újjászerveződésre, továbbá arra is, hogy egy gyengén felszerelt, de viszonylag jól szervezett partizánhadsereggel 2005-től fokozatosan visszaszivárognak előbb a gyéren lakott nyugati és délnyugati afgán területekre, majd 2007-től a sűrűbben lakott déli és középső régiókba is, a központi kormányzat stabil erőszakmonopóliumát Afganisztán területének töredékére szorítva vissza. A 2005–2006-tól egyre gyakoribb tálib rajtaütések és merényletek ellen az aszimmetrikus hadviselés terén eleve hátrányban lévő szövetségesek légi csapásokkal igyekeztek és igyekeznek válaszolni, aminek viszont (a legnagyobb körütekintés mellett is) gyakran ártatlan civilek estek és esnek áldozatul. (Mint például 2008 augusztusában Herát tartományban, vagy legutóbb – 2009. május 4-ről 5-re virradóan – a Farah tartománybeli Bala Baluk járás két falujában, ahol legalább harminc, sőt egyes források szerint több mint százhusz civil halt meg, közöttük nők és gyerekek.) Ez pedig a koalíciós erők ellen hangolja a civil afgán lakosságot. Olyannyira, hogy a szövetségesek ma már gyakran nem vállalják légi csapások végrehajtását lakott területeken. Nem véletlen tehát, hogy a tálibok elsősorban ezeket a helyszíneken tűnnek fel, s bocsátkoznak harcokba a nemzetközi erők katonáival. Amennyiben pedig igazak azok a sajtóértesülések, hogy a tálibok 2008 ősztől olyan, az orosz Sztrelából kifejlesztett, kínai gyártmányú Hong Ying 5A tí-

pusú könnyű hordozható légvédelmi fegyverhez jutnak, amely a nagy sebességű, alacsonyan repülő, földfelszíni célpontokat támadó helikopterek, pilóta nélküli repülőgépek, megfigyelő és szállító gépek leküzdésére, megsemmisítésére szolgál, akkor a koalíciós erők eddigi légi egyeduralma emiatt is megkérdőjeleződni látszik.

Fontos azonban látnunk, hogy tálib fegyveresek többsége továbbra is úgynevezett mezít-lábas partizán, vagyis többnyire kézfegyverekkel és házi készítésű robbanóeszközökkel felszerelt fegyveres. Annak tehát, hogy e partizánhadsereg Afganisztán területének 72 százaléka állandóan, 21 százaléka pedig ideiglenesen jelen lehet, nem elsősorban fegyveres ereje a magyarázata. Az afganisztáni háborút ugyanis a Nyugat elsősorban politikai okok miatt fogja elveszíteni, ha elveszíti. Például akkor, ha továbbra is differenciálatlanul terroristaként definiálja az afganisztáni fegyveres felkelőket, nem véve tudomást arról, hogy a kormányellenes erők rendkívül különböző motívumok miatt fogtak fegyvert és harcolnak a kabuli központi kormányzat és a nemzetközi koalíció ellen. Közöttük ugyanis éppúgy találunk iszlám nacionalistákat és hatalomra törő hadurakat, mint az ópiummák-termelés elleni fellépés következtében egzisztenciájukat veszítő „megélhetési lázadókat”, s persze az al-Káidával ideológiai vagy operatív kapcsolatokat ápoló arab és más külföldi fanatikusokat is. Ami azonban ennél is fontosabb, a különböző motivációjú kormányellenes erőkkel szemben eltérő politikát kellene folytatnia a nemzetközi közösségnek, hogy egyáltalán esélye legyen a jelenlegi kedvezőtlen folyamatok megváltoztatására. Nem véletlen tehát, hogy 2008 nyarán előbb a Karzai-kabinetben, majd ősszel a Pentagonban is felvetődött a mérsékelt tálibokkal való tárgyalások lehetősége, amit 2009 januárjában az új amerikai elnök, Barack Obama is megerősített. Számos elemző szerint a nemzetközi közösségnek az afgán államépítés terén is erőteljesebben alkalmazkodnia kellene a helyi nemzeti-törzsi viszonyokhoz, elsősorban is meg kellene nyernie a különböző törzsi vezetőket (mint tette azt Irakban), hogy Afganisztánt kimozdítsa a működésképtelenség és a polgárháború állapotából.

A nemzetközi közösség tárgyalási hajlandóságánál azonban ma – hét és fél évvel a tálibellenes háború megindítását követően – már komolyabb politikai akadályai is vannak egy esetleges megegyezésnek. Az a tény például, hogy a központi kormányzat erőszakmonopóliuma csupán Afganisztán területének töredékére terjed ki, s nem érvényesül tartományi és kerületi szinten, nemcsak a központi kormány terveinek megvalósítását, hanem a nemzetközi közösség segélyezési és fejlesztési törekvéseinek realizálását is drámai módon korlátozza. Ráadásul ez olyan terület, ahol már korábban, a jelenleginél kedvezőbb helyzetben is komoly problémák merültek fel.

A segélyezés és fejlesztés problémái

A nemzetközi segélypolitika elégtelenségére lehangosabban először a Norine MacDonald által alapított nemzetközi think tank, az egykori Senlis Council (ma ICOS) *Afganisztán öt év után: a Talibán visszatérése (Afghanistan Five Years Later: The Return of the Taliban)* című, 2006 szeptemberében publikált tanulmánya hívta fel a figyelmet. Ezt erősítette meg Matt Waldman *„Mércén alul. Segélyezés-hatékonyság Afganisztánban” (Falling Short. Aid Effectiveness in Afghanistan)* című jelentése is, amelyet 2008 márciusának végén az Afgán Segélyeket Koordináló Ügynökség (ACBAR) jelentetett meg, mégpedig 94 Afganisztánban tevékenykedő nem kormányzati segélyszervezet (többek között az Oxfam, a CARE, a Christian Aid, a Save the Children és az Islamic Relief) adataira és információira alapozva.

Mind a Senlis, mind pedig Waldman tanulmánya arra hívta fel a figyelmet, hogy az újjáépítésére szánt segélyek elégtelensége az egyik döntő oka annak, hogy Afganisztánt az amerikai inváziót követő hetedik évben is polgárháború fenyegeti, az afgán lakosság döntő többségének a Nyugat számára elképzelhetetlen szegénységgel kell szembenéznie, és az ország képtelen a saját lábára állni. Ehhez hozzátehetjük: alighanem döntően ez befolyásolja az afgán társadalomnak a nemzetközi koalícióról alkotott romló véleményét is, tekintettel arra, hogy a nemzetközi fejlesztési segélyek képezik az afgán állam közkiadásainak kilencven százalékát. Hasonló következtetésekre jutottak 2009. márciusi *„Fenntartható biztonság Afganisztánban” (Sustainable Security in Afghanistan)* című tanulmányukban a *Center for American Progress* munkatársai is. Ez utóbbi azért kulcsfontosságú, mert részben a Center for

American Progress és Oxfam háttér tanulmányain alapul Barack Obama elnök új Afganisztán-stratégiája.

A „*Fenntartható biztonság Afganisztánban*” című tanulmány szerzői a segélyezés és fejlesztés kérdéskörének egyik legnagyobb problémáját abban látják, hogy a katonai kiadások mellett eltörpülnek a civil fejlesztésre és diplomáciai megoldásokra fordított összegek. Az Egyesült Államok például a 2002 és 2009 közötti költségvetési években több mint 170 milliárd dollárt költött Afganisztánra, ám ennek 93 százalékát (160,1 milliárdot) a védelmi minisztérium feladataira használták fel, s csupán 7 százalékát (12,4 milliárdot) fordították külföldi segélyezésre és diplomáciai megoldások támogatására. A Matt Waldman által jegyzett ACBAR-tanulmány szerint a nemzetközi donorközösség által a 2001 és 2008 közötti időszakra Afganisztánnak felajánlott 25 milliárd dollárnyi fejlesztési segélyből 2008 márciusáig mindössze 15 milliárd dollár érkezett az országba. A donorországok elmaradt ígéreteit számba véve a jelentés megállapítja, hogy összességében a legnagyobb felajánlást az Egyesült Államok tette Afganisztánnak (10,4 milliárd dollárnyi fejlesztési segélyre vonatkozóan), és természetesen is az amerikai segélyek tették ki az országba érkező a legnagyobb summát – csak hogy a valóságban ez is csupán 5 milliárd dollár volt 2001 és 2008 között. A nagyobb donorok közül az Ázsia Fejlesztési Bank (ADB) és India csupán egyharmadát, a Világbank alig több mint felét (1,6 milliárd dollárt), az Európai Unió és Németország pedig kevesebb, mint kétharmadát (1,7, illetve 1,2 milliárd) teljesítette a 2001–2008 közötti időszakra tett fejlesztési felajánlásainak. Meglepő kivételnek számít viszont Nagy-Britannia, amely 1,45 milliárd dollárnyi vállalásából 2008 márciusáig 1,3 milliárdot már teljesített. A jelentés hozzáteszi, hogy az elmaradt teljesítés következtében az afgánok fejeként mindössze 57 dollárnyi segélyhez jutottak a tálibok 2001-es bukása utáni két évben, miközben Boszniában 679 dollár, Kelet-Timorban 233 dollár volt ugyanez a mutató az ottani konfliktusokat követően.

A helyzetet csak súlyosbítja, hogy az Afganisztánba érkezett 15 milliárd dollárnyi segély mintegy 40 százaléka (közel hatmilliárd dollár) vállalati haszonként, szakértői vagy tanácsadói fizetesként már vissza is vándorolt a donorországokhoz. A fejlesztési segélyprogramok végrehajtására szerződő nemzetközi vállalkozások minimális, szerződésben biztosított haszna az ACBAR-jelentés szerint 10–20 százalék között mozog, de esetenként eléri az 50 százalékot is. Ha e cégek további helyi alvállalkozókat is bevonnak a munkába, a projektek tényleges megvalósítására fordítható források látványos és gyorsan elapadnak. Ugyancsak jelentős költségvonzattal jár, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatott külföldi magán tanácsadó cégek Afganisztánban dolgozó munkatársainak éves fizetése 250 ezer és 500 ezer dollárt tesz ki (több mint kétszázszorosát az afgán köztisztviselők éves átlagos fizetésének). A fejlesztési projektek megvalósításának költségei is nagyon gyakran irreálisan magasak. A jelentés a Kabul központját és a nemzetközi repülőteret összekötő – a Louis Berger Group által amerikai segélyből felújított – utat hozza példaként, amelynek kiszélesítése és aszfaltozása kilométerenként 2,4 millió dollárba került – minimum négyszeresébe, de inkább többszörösébe az afganisztáni utak egy kilométernyi átlagos építési költségének (ez terepviszonyoktól függően 100–600 ezer dollár).

Az ACBAR-jelentés kifogásolta azt is, hogy segélyek kétharmadát (más források szerint 80 százalékát) – általában az afgán állami hivatalok egyébként létező korruptségára hivatkozva – úgy költik el a fejlesztési és segélyszervezetek, hogy annak felhasználásáról semmiféle információja nincs az afgán kormánynak. Így persze arra sincs hatása a hivatalos Kabulnak, hogy mire költik/költsék a segélyeket. A jelentés szerint ez a gyakorlat komoly mértékben járult hozzá a Karzai-kabinet tekintélyének elmúlt évekbeli csökkenéséhez, az afgán állam gyengeségéhez, s a kormányhivatalok vezető tisztviselőinek demoralizálásához.

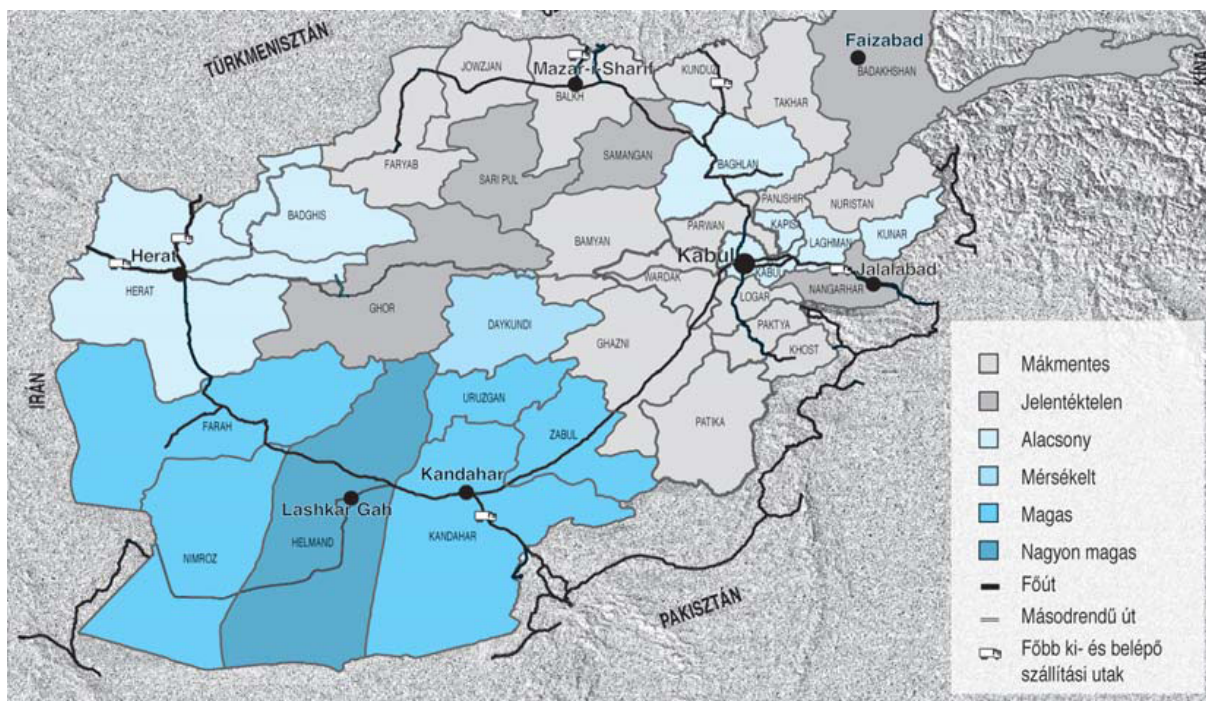
Nem véletlen tehát, hogy mind Barack Obama, mind pedig a NATO új Afganisztán-stratégiája kulcsfontosságúnak tartja a civil segélyek és fejlesztések hatékonyságának növelését. Kérdés persze, hogy ez a 2008 őszen kialakult világgazdasági válság körülményei között lehetséges lesz-e, s legfőképpen az, hogy hogyan. A donorországok lényegesen nagyobb összegeket aligha lesznek hajlandók felajánlani, így ha valóban komoly politikai szándék mutatkozik a segélyezés és fejlesztések hatékonyságának növelésére, az leginkább a katonai és civil kiadások arányának megváltoztatásával és jobb szervezéssel lesz elérhető. Látnunk kell azonban, hogy az afganisztáni segélyezéssel kapcsolatos problémák általánosak – ha

tetszik: nemzetköziek –, miként általános az afgán gyakorlat is. A problémák súlyosságának afgán helyi értékét – a politikai figyelmen kívül – elsősorban az adja, hogy a segélyezés általánosan hibás gyakorlata ebben az esetben a világ egyik legszegényebb államát sújtja, s itt a hirdetett elvek és a gyakorlat diszkrepanciái jóval látványosabbak és szembeötlőbbek, mint a világ más tájain.

A kábítószer-termelés problémái

Új Afganisztán-stratégiája szerint Obama elnök folytatni kívánja az afganisztáni ópiummák-ültetvények felszámolását. Döntése mellett számos érv hozható fel. Immár évek óta Afganisztánban állítják elő a világ ópiumtermésének 92 százalékát (2007-ben hozzávetőlegesen 8 ezer tonnát), s az ópiumtermelés és a kábítószer-kereskedelem elsősorban a kormányellenes felkelőknek hajt egyre nagyobb hasznot (évente 140–200 millió dollárt). A termelés növekedésének tragikus hatása van az afgán társadalomra: közel egymillió a drogfüggő (az aktív lakosság 8 százaléka), s ezen belül igen magas az ópiumtermék-fogyasztók száma (az ENSZ adatai szerint az aktív lakosság hozzávetőlegesen 1,7 százaléka). A kábítószer-termeléssel és -kereskedelemmel együtt jár a szervezett bűnözés és a korrupció. És folytatnánk... Mindezek ellenére sok szakértő és politikus már régóta károsnak és kontraproduktívnak ítéli az ültetvények felszámolását. Elsősorban arra hivatkoznak, hogy az ópiummák-ültetvények eddigi felszámolása nem befolyásolta az afgán kábítószer-termelés volumenét (legfeljebb arra volt jó, hogy intenzív termelésre ösztönözze az afgánokat), ellenben egyértelműen a koalíciós erők ellen hangolta és tálibok mellé állította a megélhetési forrásuktól megfosztott afgán parasztokat. Nem is beszélve arról – tesz hozzá –, hogy a termelés felszámolása vagy radikális csökkentése csak tovább mélyítené az afgán társadalom szegénységét, mivel az ENSZ becslése szerint az ópiummák-termelés teszi ki az afgán GDP egyharmadát.

Az ópiummák-termelés várható alakulása 2009-ben (tartományonként)

A jelzett dilemma persze nem új keletű, már a kezdetektől rányomta bélyegét a nemzetközi közösség afganisztáni kábítószer-ellenes politikájára. A nemzetközi fegyveres erők talán éppen ezért távolról sem viseltettek osztatlan lelkesedéssel a drogellenes harc iránt. Bár az ópiumtermelés az afgán misszió kezdetétől központi témája volt az európai és amerikai saj-

tónak, az ellene folytatott küzdelmet nem tekintették prioritásnak sem a katonák, sem a politikusok. A katonai misszió mandátuma eleve nem tartalmazta a kábítószer-termelők és – csempészek ellen közvetlen fellépést. Ezt a helyi hatóságokra hagyta.

Bár a kabuli kormány – nyugati javaslatra – 2002-ben betiltotta az ópiummák termesztését, a tiltásnak nem tudtak érvényt szerezni a hatóságok, az ópiumüzlet zavartalanul folyt tovább. 2005-ben azután az amerikai tanácsadók új programtervvel álltak elő: informatív kampányt kell indítani a heroin pusztító hatásáról és az ópiummák termelésének törvényellenességéről, alternatív terményeket kell felajánlani a földműveseknek, ki kell irtani a mákültvényeket, el kell fogni a drogszállítmányokat, le kell tartóztatni és büntetőeljárás alá kell vonni a csempészeket, továbbá működőképessé kell tenni az igazságszolgáltatási rendszert. Csak-hogy az elmúlt években egyetlen alternatív termény sem volt képes legalább megközelítőleg annyi profitot biztosítani a gazdáknak, mint az ópiummák. Egy hektár föld ugyanis 25–50 kilogramm ópiumgyanta előállításához elegendő, a termelők pedig 120 dollárt kapnak érte kilónként. A gazdák tehát átlagban 4600 dollár bevételhez jutnak egy hektár ópiummákból. Ha búzát ültetnek, akkor ez a végösszeg hektáronként csupán 550 dollárt tenne ki. Ópiummákot természetek tehát továbbra is, így életbe lépett a stratégia mákültvények kiirtására vonatkozó passzusa.

Az ISAF szerepe ebben hivatalosan mindössze arra korlátozódik, hogy „hírszerzési adatok megosztásával és hatékony információs kampánnyal, illetve az Afgán Nemzeti Fegyveres Erők kábítószer-ellenes műveleteinek segítségével támogatja az afgán kormányt és a nemzetközi kábítószer-ellenes erőfeszítéseket”. Az afgán fegyveres erők támogatása a gyakorlatban jelenti, hogy az ISAF is segít az ópiummák-mezők kiirtását vagy netalán egy kábítószer-laboratórium lerombolását végző afgán különítmény fegyveres biztosításában. Ez igen kellemetlen feladat, az ISAF nem is szereti, jó néhány nemzet nem is vállalta. Azt egyébként a NATO-vezetők hangsúlyozni is szokták, hogy az ISAF-erők közvetlenül nem vesznek részt az akciókban, nem feladatuk a termelők és csempészek elleni katonai fellépés, ők csak biztosítanak. Ennek ellenére a kábítószer-ellenes fellépés miatt többször is sor került fegyveres összetűzésekre a helyi hadurak fegyveresei és nemzetközi koalíció katonái között.

A nemzetközi közösség afganisztáni kábítószer-ellenes politikáját bírálók érveit azonban csak látszólag támasztja alá a politika sikertelensége. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy Afganisztánban nem teremthető meg az állam tartós stabilitása addig, amíg a kábítószer-termelés, a szervezett bűnözés és a korrupció ilyen mértékű az országban, illetve amíg a felkelők háborús kapacitását jelentősen segítik a drogüzletből származó százmillió dollárok, addig az Egyesült Államok és a NATO katonai erői nem rendelkeznek alá a kábítószer elleni harcot a tálibok és más felkelő csoportok elleni katonai stratégiai érdekeiknek.

Az afgán kábítószerkérdés ördögi köréből sokak szerint az jelenthetne kitörést, ha a nemzetközi közösség felkarolná a Senlis Council 2005-ös „*Poppy for Medicine*” javaslatát, vagyis szigorúan ellenőrzött formában lehetővé tenné az ópium orvosi célokra történő afganisztáni termesztését. A Senlis Council munkatársai egyrészt arra hivatkoznak, hogy az orvosi célú ópiumtermesztést sikerrel alkalmazták az 1947-ben függetlenné vált Indiában, illetve az Egyesült Államok támogatásával az 1970-es években Törökországban is (az Egyesült Államok mindmáig e két országból vásárolja ópiumalapú gyógyszerei alapanyagának 80 százalékát), másrészt arra, hogy Afganisztán bevonása egy ilyen projektbe jelentősen mérsékelné a fejlődő világban az ópiumalapú fájdalomcsillapítók hiányát. A javaslatról megoszlanak a vélemények. Az ENSZ Nemzetközi Kábítószer-ellenőrző Szervezete (INCB) szerint egyrészt ellentmond az ENSZ kábítószer-ellenes egyezményeinek, másrészt egész egyszerűen hibás a think tanknek az a kiindulópontja, hogy hiány lenne a világban az ópiumalapú fájdalomcsillapítókból. Más kritikusok szerint egy ilyen megoldás egyrészt nem segítene az afgán parasztokon, s csak megnehezítené egy stabil afgán állam létrehozását. Az Európai Parlament ugyanakkor 2007. április 23-án egy az Európai Tanácshoz intézett ajánlást fogadott el az ópium orvosi célokra történő afganisztáni termesztéséről.

A biztonsági helyzet romlása, a nemzetközi közösség segélyezési és fejlesztési, illetve a kábítószer elleni politikának kudarcra az *Asia Foundation* felmérései szerint napjainkra oda vezetett, hogy az afgánok körében 2004 és 2008 között radikálisan (64-ről 38 százalékra)

csökkent azok aránya, akik szerint az ország ügyei jó irányba, míg a másik oldalon 11-ről 32 százalékra nőtt azoké, akik szerint egyértelműen rossz irányba mennek.

A regionális hatalmi ellentétek problémái

Az Obama-adminisztráció új Afganisztán-stratégiájának egyik legnagyobb pozitívuma az, hogy az afgán probléma kapcsán már nem csupán a „local ownership”-et (vagyis a kérdés megoldásának „afganizálását”), hanem – miként azt az intézményközi politikai csoport fehér könyvének címe is jelzi – a „regional ownership”-et (vagyis a környező hatalmak rendezésbe való bevonását) is hangsúlyozza. Az elemzők számára az már a tálibok visszaszivárgásának 2005-ös kezdetétől világos volt, hogy az afganisztáni stabilitás megteremtésének kulcsfontosságú tényezője Pakisztán, legfőképpen pedig az, hogy az iszlámábádi kormány képes-e és miként megakadályozni, hogy az Afganisztánnal határos pakisztáni területek (a tálibok esetében Beludzisztán északi vidéke, az al-Káida és a Hezb-e Eslami típusú szervezetek esetében pedig az úgynevezett törzsi területek és az Északnyugati Határterület) stabil háttér-bázisul szolgálhassanak a kabuli kormánnyal szemben álló fegyvereseknek. Mint ismeretes, a 2005 óta napjainkig eltelt időszakban ezt sem a Pervez Mussaraf, sem Aszif Ali Zardari elnöknek, sem pedig a pakisztáni területeken végrehajtott amerikai bombázásoknak nem sikerült elérnie. Sőt, a helyzet odáig fajult, hogy a pakisztáni fegyveresek 2008 őszétől már a NATO utánpótlási útvonalai és konvojai ellen is támadásokat intéznek, a pakisztáni kormánynak pedig egyre komolyabb belpolitikai problémát okoz a honi tálibok térnyerése. Ráadásul régóta nyílt titok, hogy a pakisztáni hadsereg és a pakisztáni titkosszolgálat nem csak hogy képes/nem akar tenni semmit a tálibok ellen, de afganisztáni és regionális hatalmi politikai megfontolások miatt csendben még támogatja is őket. Nem véletlen tehát, hogy Hillary Clinton amerikai külügyminiszter áprilisi kongresszusi meghallgatásán olyan drámai szavakkal jellemezte a pakisztáni biztonsági helyzetet. Kérdés, hogy a törzsi vezetők és Iszlámábád legutóbbi megállapodása, továbbá a pakisztáni kormányzat amerikai pénzügyi támogatásának Obama elnök által kilátásba helyezett megháromszorozása (összesen 7,5 milliárd dollár öt év alatt), illetve a tokiói donorkonferencián felajánlott 5 milliárd dollár változtat-e lényegesen a helyzeten. Miként kérdés az is, hogy Barack Obamának sikerül-e összebékítenie – legalább a szélsőséges tálibok és az al-Káida elleni küzdelem frontján – Iszlámábádot (Zardari) és Kabult (Karzai). A szereplők közötti bizalmatlanságot figyelembe véve ez felettébb kétséges (Kabul a tálibok támogatásával vádolja Iszlámábádot, míg ez utóbbi Pakisztán afgán–indiai „stratégiai bekerítésétől” fél). Annál is inkább, mert az elmúlt években Washington bizalma is erősen megrendült mind a kabuli, mind pedig az iszlámábádi vezetésben.

Az Obama-adminisztráció azonban a „regional ownership”-et láthatóan nem csupán Pakisztánra kívánja kiterjeszteni. Legalább ilyen fontos lenne ugyanis Oroszország és India, sőt Irán és Kína bizonyos fokú bevonása az afgán konfliktus rendezésébe, miként megtörtént ez az Afganisztánnal határos posztszovjet köztársaságok (Türkmenisztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán, Kirgizisztán) esetében, amelyek egyfelől az Afganisztánban élő nemzetiségekkel való kiegyezés miatt voltak kulcsfontosságúak, másfelől az iszlám radikalizmus terjedésétől való félelmük okán érdekeltek voltak ebben. S bár az utóbbi időszakban több pozitív jelzés is érkezett az együttműködési hajlandóságra az említett regionális hatalmaktól (Oroszország például a bukaresti NATO-csúcson jelentette be, hogy hajlandó tranzitengedélyt adni a NATO-utánpótlás számára, az afganisztáni donorok között előkelő helyen szereplő Irán pedig 2009 áprilisában tett nyilatkozatot a kábítószer-ellenes politika terén történő afganisztáni együttműködés lehetőségéről), korántsem biztos, hogy komoly áttörés érhető el e téren. Azt ugyanis világosan kell látnunk, hogy Afganisztán az említett nagyhatalmak egymás közötti és az Egyesült Államokkal folytatott regionális játszmájában (gondoljunk a Kasmír miatti pakisztáni–indiai, a regionális vezető szerep miatti kínai–indiai vagy az a teheráni atomprogram és közel-keleti befolyás miatti amerikai–iráni ellentétekre) csak mellékhadszíntér. A nagyhatalmakra jellemző helyettesekkel vívott háborúk szempontjából – melyen keresztül egyébként eddig is megvalósult egy sajátos „regional ownership” – persze fontos hadszíntér, de végső soron mégis csak mellékes. Vagyis olyan lehetséges együttműködési terep (például a terrorizmus vagy a kábítószer elleni küzdelemben, amelyben valamennyi érintett érdekelt lehet),

ahol a kooperációs hajlandóságot hamar és bármikor felülírhatják a nagyhatalmi érdekek magasabb szempontjai.

Az afganisztáni probléma kezelését előmozdító „regional ownership” megvalósulása alighanem döntően attól függ majd, hogy az új amerikai adminisztráció, tágabb értelemben a NATO, milyen célok elérése érdekében kívánja mozgósítani a szereplőket Afganisztán kapcsán, illetve szerepvállalásukért cserébe milyen ellenszolgáltatásokat kínál nekik. Barack Obama – a nyugati típusú demokráciaépítés ambíciózus, de irreálisnak bizonyult korábbi célkitűzése helyett – ma hivatalosan arra törekszik, hogy csapaterősítéssel visszaszorítsa a tálibokat, a párbeszédre hajlandó afgán kormányellenes csoportokkal megállapodásra jusson, az afgán biztonsági erőket képessé tegye a stabilitás fenntartására, és nemzetközi összefogással megteremtse Afganisztánban a normális életviszonyok alapvető feltételeit. A kérdés csupán az, hogy a regionális szereplők elfogadják-e ezt az amerikai tervet. Különösen egy olyan helyzetben, amikor az Egyesült Államok nem igazán tud olyan ellenszolgáltatást felajánlani a szereplőknek, melyet egymás közötti játszmáikban az említett nagyhatalmak valamilyen nyereségnek könyvelnének el. Ha pedig így van, akkor – a mai helyzetet és tendenciákat figyelembe véve – a NATO-nak és az Egyesült Államoknak céljuk megvalósulása nélkül kell elhagyniuk majd Afganisztánt. S ez elsősorban kétségtelenül a NATO és Amerika vereségének fog tűnni. Ám hosszú távon legalább akkora vereség lehet a regionális szereplők számára is, akik egy ilyen helyzetben végképp nem térhetnek majd ki a „regional ownership” afganisztáni felelőssége és terhe elől.

Irodalom

- White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan. 27 March 2009.
- Struggle for Kabul: The Taliban Advance. *ICOS*, December 2008.
- NATO Afghanistan Report 2009. 31 March, 2009.
- International Security Assistance Force and Afghan National Army strength & laydown. http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf
- Foxley, Tim: Where are we with the Afghan police force? *ISIS European Security Review*, 43. March 2009. http://www.isis-europe.org/pdf/2009_artrel_251_esr43-afghanistan.pdf
- Policing in Afghanistan: still searching for a strategy. *ICG Asia Briefing*, No. 85, 18 December, 2008.
- Talibowie będą groźniejsi. *Gazeta Wyborcza*, 2009. április 24.
- Afghanistan Five Years Later: The Return of the Taliban. *Senlis Council*, Spring/Summer 2006.
- Waldman, Matt: Falling Short. Aid Effectiveness in Afghanistan. *ACBAR Advocacy Series*, March 2008. www.acbar.org.
- Korb, Lawrence – Wadhams, Caroline – Cookman, Colin – Duggan, Sean: Sustainable Security in Afghanistan. Crafting an Effective and Responsible Strategy for the Forgotten Front. *Center for American Progress*, March 2009. www.americanprogress.org.
- Márkus László: Az afganisztáni droghermelés biztonságpolitikai vonatkozásai. *Nemzet és Biztonság*, 2008/9 (2008. október) 40-49. o.
- India's experiences in licensing poppy cultivation for the production of essential medicines. *Senlis Council*, June 2007. http://www.poppyformedicine.net/documents/india_case_study.
- A Political History of Poppy Licensing in Turkey. *Senlis Council*, May 2006. http://www.poppyformedicine.net/documents/Political_History_Poppy_Licensing_Turkey_May_2006.
- Chouvy, Pierre-Arnaud: Licensing Afghanistan's opium: solution or fallacy? *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 2 (2), Spring 2008.
- Grare, Frédéric: Anatomy of a Fallacy: The Senlis Council and Narcotics in Afghanistan. *Working Paper*, No. 34, February 2008, The Centre for International Governance Innovation.
- Az Európai Parlament ajánlása a Tanács számára az ópium orvosi célokra történő afganisztáni termesztéséről. 2007. április 23. <http://www.europarl.europa.eu>.
- Afghanistan in 2008: a survey of the afghan people. Asia Foundation. <http://www.asiafoundation.com/country/afghanistan/2008-poll.php>.
- Overall National Mood in Afghanistan 2004–2008. Asia Foundation. <http://www.asiafoundation.com/country/afghanistan/2008-poll.php>.